

Imię i nazwisko osoby ubiegającej się o nadanie stopnia: **Bartłomiej Bielas**

Tytuł rozprawy doktorskiej: **Polska proza pacyfistyczna w dwudziestoleciu międzywojennym**

STRESZCZENIE

Rozprawa doktorska Polska proza pacyfistyczna w dwudziestoleciu międzywojennym podejmuje problem obecności pacyfizmu w polskiej prozie lat 1918-1939. Jej punktem wyjścia jest przekonanie, że pamięć o Wielkiej Wojnie w Polsce została zdominowana przez opowieści patriotyczne, martyrologiczne i heroiczne, wskutek czego refleksja pacyfistyczna uległa zapomnieniu.

Niniejsza dysertacja nie sprowadza pacyfizmu wyłącznie do doktryny politycznej, programu ideowego ani jednoznacznej deklaracji światopoglądowej autorów. Proponuje natomiast szersze rozumienie pacyfizmu: jako formy krytycznej świadomości etycznej i literackiej, ujawniającej się w tekstach, które demitologizują wojnę, kwestionują estetyzację przemocy, odślaniają traumę wojennego doświadczenia oraz podważają narodowo-militarne imaginarium.

Celem rozprawy jest rekonstrukcja pacyfistycznych strategii obecnych w wybranych utworach polskiej prozy międzywojennej oraz ich interpretacja w kontekście historycznym, społecznym, ideowym i recepcyjnym. Rozprawa łączy bliską lekturę z analizą kontekstów historycznoliterackich, biograficznych i kulturowych. Materiał badawczy obejmuje prozę narracyjną – powieści i opowiadania – Jerzego Gąssowskiego, Jana Żyznowskiego, Stanisława Rembeka, Emila Zegadłowicza, Eugeniusza Małaczewskiego i Czesława Straszewicza. Osobny rozdział poświęcono satyrze Adolfa Nowaczyńskiego, odczytanej w perspektywie lęków związanych z pacyfizmem, emancypacją kobiet i kryzysem dominujących wzorców męskości.

Rozprawa pokazuje, że pacyfizm nie był w literaturze polskiej nieobecny; brakowało raczej kategorii interpretacyjnych, które pozwoliłyby go dostrzec i opisać. Analizy zawarte w kolejnych rozdziałach wykazują więc, że pacyfistyczny potencjał literatury nie zawsze musi wyrażać się w bezpośrednich deklaracjach antywojennych. Może ujawniać się w formie świadectwa wojennego cierpienia, demitologizacji heroicznych wyobrażeń, etycznego sprzeciwu wobec przemocy, krytyki militarizmu, podważania żołnierskiego etosu oraz nieufnej refleksji nad językiem osławiającym doświadczenie wojny.

Rezultatem dysertacji jest wyróżnienie kilku odmian pacyfizmu literackiego: pacyfizmu świadectwa, pacyfizmu demitologizującego, pacyfizmu etycznego, pacyfizmu sprzecznego i pacyfizmu zablokowanego. Ich wspólnym mianownikiem jest sprzeciw wobec przemocy oraz próba rozpoznania wojny jako doświadczenia obcego, traumatycznego i destrukcyjnego.

Najważniejszą refleksją zamykającą dysertację jest uznanie pacyfizmu za kategorię płynną, interpretacyjną i skłaniającą do ponownego namysłu nad polską literaturą dwudziestolecia międzywojennego, a także nad wojną i militarizmem.

Słowa kluczowe: pacyfizm, literatura antywojenna, dwudziestolecie międzywojenne, antymilitaryzm, polska proza

Bartłomiej
Bielas